

Pr. IOAN VASILCIN, născut în 1941 la Dudeștii-Vechi. Interviu realizat de Florina Jinga la Dudeștii-Vechi, jud. Timiș, în 29 noiembrie 1997.

Interviu prelucrat pentru Lumi la intersecții de Ioana Duță

Mai întâi să lămurim un lucru, că mulți oameni când aud de Bulgaria cred că acolo toți bulgarii sunt ortodocși. Este o greșeală să se ia așa toată populația laolaltă. Din documentele care le avem - și avem multe - reiese clar că o minoritate, o parte mică a bulgarilor, de demult, de la începuturi, a fost catolică. Acuma viața catolicilor acolo a fost grea: mai întâi după ce bisericile s-au despărțit, ei au rămas izolați, preoți n-au avut, documente din timpul acela nu prea avem. Primele documente care au apărut sunt din 1585. Atuncea biserica catolică a știut despre acești credincioși uitați acolo, în Bulgaria, și a trimis pe un călugăr să-i caute și să vadă ce-a mai rămas, că între timp au venit turcii și turcii erau acolo, erau acolo din 1390 până în 1580, deci două sute de ani. Și n-au știut nimic despre ei și călugărul s-a dus, dar îi era teamă să umble așa în teritoriu turcesc și a găsit doi comercianți. Ei erau bosnieci și bosnieci erau bine cu turcii și le-au permis să facă comerțul acolo, în teritoriile turcești din Bulgaria și ei umblau prin toată țara. Și călugărul acesta i-a încredințat să se ducă unde a fost el trimis și să caute niște bulgari care se țin de catolici. Și acești comercianți i-au găsit și i-au întrebat acolo pe bătrâni ce-i, de unde sunt, cum sunt. Și atunci au scris o scrisoare ce au găsit - și această scrisoare se află undeva prin Vatican. Și ei ce-au spus că: ei nu sunt ca ceilalți bulgari, religia lor vine din Roma, conducătorul religiei lor este Papa. Deci știau de Roma, știau de Papă, știau de acolo, asta înseamnă că erau catolici. N-au spus că sunt catolici fiindcă au (uitat) tot. Și au trăit în vreo douăzeci de sate, în câteva sate. Și deci asta-i primul document care vorbește despre el. Acuma, dacă-l analizăm, se vede că ei se țineau de religia catolică dacă-l aminteau pe Papă, că nu știau ei multe despre dogme, că preoți n-au avut deloc, deci nimic. Sute de ani n-au avut preoți, deci nu erau botezați, să spunem așa. Dar în sufletul lor a rămas această ... că ei aparțin de Roma și sunt romano - catolici. Și așa gândindu-ne că cineva, ca să se țină de o religie, nu-i destul ca să audă undeva de ea. Că am auzit și concepții care spuneau că, cine știe, un călugăr a trecut pe acolo și el a spus că-s catolici și atunci ei au acceptat aceasta. Aceasta și eu cred așa că trebuie omul să trăiască sute de ani ca să se țină de catolici. Noi auzim de budism, dar nu o să spunem că suntem budiști, nu? Omul trebuie să trăiască în această ... generații de-a rândul să intre în

aceasta. Atuncea când au aflat la Roma că sunt acolo catolici, câteva sate, au încercat să trimită călugări să servească (acolo). Și asta au reușit în anii 1605, au ajuns călugări franciscani. I-a condus Petru Solinat. Și ei au auzit de un orășel care se numea Ciprovaț. Acolo ce se-ntâmpla: acolo erau niște mine și bulgarii de acolo lucrau în mine. Dar minele le conduceau niște nemți și nemții aveau religia catolică și bulgarii de acolo s-au atașat de nemți și au acceptat religia romano-catolică. Și fiindcă aveau mai mulți bani, plătea turcilor să-i lase în pace și așa aveau mai multă libertate. Și acolo s-au instalat călugării. Au înființat mănăstire catolică, o mănăstire franciscană; au înființat o școală și de acolo au început să lucreze. Mai întâi în jurul Ciprovațului, apoi mai erau încă patru sate catolice. Și după aceea s-au dus și ei în satele acelea despre care au vorbit, care de demult se țineau catolice.

Și le-au găsit. Și iarăși este un lucru interesant, că atunci când s-au prezentat că ei sunt catolici, (aceia) n-au prea vrut să creadă că n-au știut să facă această distincție. Și Solinat s-a gândit la un lucru, fiindcă spuneau ei că Papa e conducătorul lor, el le-a spus așa: veniți cu mine la Papă și el o să confirme că el m-a trimis. Și avem documente că chiar s-au dus. Au ales, nu știu, o delegație din sat de acolo și s-au dus până la Roma la Papă. Ceva interesant, ceva s-a confirmat. Atunci au venit acasă și i-au acceptat pe călugări și atunci au început și în satele acestea douăzeci și câteva - le știm așa după nume - și au început să-i boteze, că nu erau nici botezați. Dar era religia pe care ei o știau, o acceptau și încetul cu încetul s-au botezat toți și a început viața. În timpul acesta pe Solinat l-au numit episcop și el i-a trimis pe mulți băieți la școală, la Roma, au terminat Teologia, au venit înapoi, au avut deja peste douăzeci de ani și au avut și preoți bulgari, băștinași, să spunem așa. Și turcii îi lăsau, fiind franciscanii, nu se prea amestecau și a început o viață, așa, mai intensă în teritoriile acestea turcești. În alte locuri nu prea a existat așa ceva, nici aici în Banat, nici nicăieri. Acolo au reușit așa franciscanii. Și-atunci și pe teritoriul acesta, unde erau bulgarii aceia, care demult se spunea că sunt catolici, s-au înființat parohii, cu preoți, și chiar și o școală pentru ei, că erau mai departe de Ciprovaț - Ciprovaț este la răsărit și aceștia erau la nord, sau cum se spune - și episcopul Solinat a murit. Atunci au ales un bulgar, că aveau deja școală, gimnaziu au avut, deci nu școli numai așa, una. Gimnaziu au avut la Ciprovaț și din gimnaziu puteau pleca la Roma, acolo terminau. După aceea s-a înființat "Propaganda fide", deci o congregație care se ocupa cu răspândirea religiei și au avut școală la Loretto pentru cei slavi, deci o Teologie slavă la Loretto pentru slavi; și acolo învățau croații și cehii, slovacii și bulgarii, deci laolaltă. Și

bulgarii care învățau acolo s-au obișnuit să scrie cu litere latine. Și noi acum scriem cu litere latine, deci este o dovadă a faptului că am aparținut religiei catolice. Atuncea l-au numit pe un bulgar episcop, Ilie Marinov se numea; după aceea, când a murit el, a venit Bogdan Bacșev. El era, așa, un om mai pregătit și deja și credincioșii erau mai pregătiți, au putut să lucreze mai intens. Interesant că și ținuturile din Moldova și din Oltenia le-au pus sub jurisdicția lui, că și acolo erau câteva sate catolice. Și el a vizitat toate parohiile, deci asta era datoria lui. Mergea în fiecare parohie, descria ce-a găsit acolo; și eu am și găsit chiar scrisoarea lui în care scrie ce-a găsit, se-nțelege, în satele bulgărești. Interesant. Avea scris tot: unde s-a dus, câte familii, câți copii, câți se-mpărtășeau, câți veneau la biserică, câți se cununau, din ce trăiau, câți turci erau, câți nu știu ce. Asta-i descris detaliat. Și asta în anul 1640 și ceva. Și când a terminat vizita aceasta, episcopul Bogdan Bacșev s-a gândit că el singur nu poate să servească toate parohiile că-s departe una de alta și călătoria era grea pe-atuncea. Și a propus la Roma să înființeze mai multe episcopii, să nu fie numai una în Bulgaria. Și l-au ascultat, au făcut trei. Pe el l-au pus ca arhiepiscop la Sofia și au făcut un episcop pentru bulgarii din nord, până la Nicopol, cu sediul la Nicopol așa se numea, dar el n-a stat niciodată la Nicopol, fiindcă acolo erau catolici puțini, erau câteva familii. El a stat mai întâi a stat în satul Silberne (?) un sat la Dunăre - și acum există, îi orașel - acolo a stat el și el era chiar de acolo. Se numea Filip Stanislavov. Și el a înființat de fapt o școală gimnaziu acolo pentru bulgarii aceștia, între anii 1648 -1650. Și ceva interesant, el s-a dus la Roma și a tipărit acolo o carte cu litere chirilice pentru copii, ca să citească. A făcut el, a scos niște întâmplări, așa, din viața sfinților și a făcut într-o carte și a denumit-o "Abagar". Și această carte era prima carte tipărită în limba bulgară. (*Ce înseamnă "Abagar"?*)

Deci "Întâmplări", "Povești" sau așa ceva.

Și pentru bulgarii de la răsărit a existat încă o episcopie la Marionopolți. Acolo era tot un bulgar episcop, Parcevici. Parcevici acesta era un om foarte cult și domnitorii l-au folosit mai mult ca diplomat, chiar și domnitorii din Oltenia și din Moldova și mai ales curtea din Austria, deci Austro-Ungaria, Austria era atuncea. Și acolo i-au cerut să îndeplinească niște lucruri diplomatice și l-au trimis în diferite țări. Și turcii au aflat că el lucrează cu ceva ... și căutau să-l prindă și el n-a avut curajul să meargă la episcopia lui să-și vadă credincioșii și a stat mai mult în Bacău. Acolo a avut rezidență, în Bacău. Și, se-nțelege, a fost și episcopul Moldovei atuncea. Acesta era, să spunem așa, timpul de înflorire a catolicismului în timpul turcilor. Și atuncea s-au început războaiele de eliberare de sub turci. S-a început aici, în

Ungaria. Budapesta s-a eliberat în 1665 sau '63 - nu știu precis, datele acestea trebuie să le verificați - atuncea Belgradul, peste doi sau trei ani au eliberat Belgradul. Și împăratul austriac a avut intenția să alunge turcii din Balcani și a luat contact cu episcopii catolici - fiindcă erau catolici, știau limba, deci ei știau bine și germana, că învățau acolo la Roma latina, atunci se vorbea latina, știau bine - și le-a cerut să se pregătească și bulgarii pentru răscoală că atunci când ajunge acolo războiul, să se răscoale și ei ca să fie mai ușor, era un plan, nu știu ce - cred că în problema asta trebuie să ne așa mai documentăm. Și episcopul Bacșev a și început pregătirea aceasta la Ciprovaț, că acolo erau mai bogați și mai pregătiți pentru așa ceva și și-au făcut arme, nu știu ce le-a trimis, ce a trebuit. Atuncea războiul s-a cam oprit; nu știu din ce cauză au legat, așa, o pace cu turcii și nu s-a mai pornit decât în 1688. Atuncea a început războiul și aici undeva pe la Orșova a fost frontul. Și bulgarii, fiindcă erau așa aproape - că Orșova-i imediat pe lângă Bulgaria și Ciprovaț nu-i departe - bulgarii așa și-au pregătit totul și s-au răscolat, sperând că austriecii or să se ducă până acolo să-i elibereze. Dar conducătorii armatelor nu s-au așteptat la o așa răscoală, să se ducă acolo n-au fost pregătiți și nu s-au dus. Atuncea se-nțelege că turcii așa i-au suprimat și i-au înfrânt. Dar nu numai că i-au înfrânt, dar au observat că catolicii sunt periculoși, deci că ei au făcut această răscoală, au pregătit-o și au făcut-o; și-atuncea se-nțelege: Ciprovațul l-au distrus de tot, pe oamenii pe care i-au prins i-au dus în robie, care au fugit au venit în Oltenia. Oltenia întotdeauna a primit bulgarii! Asta trebuie să spunem și chiar trebuie să se scrie. Asta în orice timp, când erau necazuri în Bulgaria, se refugiau în Oltenia și domnitorii, pe rând, trei, patru, cinci domnitori putem să spunem că i-au primit cu brațele deschise și i-au ajutat. Și-atuncea și pe aceștia i-au primit și le-au dat să se instaleze acolo, să locuiască la Craiova. Deci episcopul, preoții și bărbații, toți din Ciprovaț, și femei și toți au fugit de acolo. Și preoții toți cei pe care-i prindeau, îi omorau, că toți erau de la Ciprovaț, acolo făceau studiile. Așa am găsit o dată că au murit treizeci și trei de preoți în răscoala aceasta și restul toți au fugit din Bulgaria. Acum catolicii aceștia din nord, de lângă Dunăre, n-au fost amestecați în răscoală lor nu le-au făcut nimic, numai pe preoți i-au desființat și n-au mai lăsat așa să-și țină religia. Și-acuma bulgarii care s-au refugiat s-au gândit că Austria o să mai ducă războiul, dar războiul s-a oprit. S-a legat iar o pace, nu știu ce, și-atunci bulgarii au trebuit să se stabilească pentru un timp mai lung în Craiova. Și-atunci episcopul între timp a murit, atunci au cerut altul. Și-n 1720 numai (?) au numit pe Nicolas Stanislavov sau Stanislavici ca episcop pentru bulgari, dar cu sediul tot la Craiova și i-au dat și pe olteni să fie sub jurisdicția lui, deci numai catolicii, nu vorbim despre ortodocși,

ei aveau altă organizare ecleziastică. Și Stanislavov, acuma când a ajuns episcop, el a vrut să lucreze, dar n-a putut să se ducă în Bulgaria să-și viziteze credincioșii, să le țină predici. Și satele acestea de pe lângă Dunăre erau obișnuite să fie vizitate de preoți și să aibă școli, să aibă... mă rog, ceva. Și nu s-a putut. Au așteptat ei, din 1688 până în 1720 și nimic nu s-a întâmplat. Și-atuncea episcopul acesta i-a văzut că ei vor să țină de religia catolică mai departe și i-a sfătuit să vină și ei în Oltenia. Și atuncea, să spunem așa, cei care țineau la religie - deci nu era vorba de pământuri, că ei au avut acolo pământuri bune pe lângă Dunăre - ca să-și țină religia, ca să fie liberi să-și țină religia și să fie mai liberi, că în Oltenia nu erau turci, multe familii, așa, încetul cu încetul, una după alta, au trecut peste Dunăre și au venit în Oltenia și s-au stabilit și ei la Craiova, dar separat de ceilalți de la Ciprovaț, c-astea erau altfel, alt dialect vorbeau și alte obiceiuri. Și strămoșii noștri sunt de aicea, din părțile acestea, de la Nicopol. Deci pe timpul acesta, în 1726 au început emigrările, și asta a mers până la 1731. Și s-au refugiat, să spunem așa, cam 120 de familii. Atunci familia nu era ca acuma. O familie - așa am găsit - era cam 20 de persoane. Era un bătrân cu trei fii sau patru fii și ei aveau copii și nepoți și strănepoți și erau cam 20, în general. Acuma ei au fugit de acolo nu cu gândul ca să primească, nu știu, pământuri mai bune sau să aibă un trai mai bun, ci să aștepte momentul acela ca să se elibereze Bulgaria și să se ducă înapoi. Nimănui nu i-a venit în minte să rămână în exil. Și tot așteptau ca războiul să se înceapă și el s-a început în 1737. Dar nu a evoluat așa cum au așteptat ei. Turcii și-au mobilizat forțele și i-au înfrânt pe austrieci. Și-austriecii atuncea țineau și oltenii, deci erau sub autoritatea lor; și ei atuncea s-au hotărât să se retragă din Oltenia și să lase Oltenia turcilor. Poate cunoașteți sau puteți verifica aceasta, la 1737. Deci armatele austriece repede s-au retras din Oltenia în Transilvania. Acuma bulgarii s-au trezit deodată că iară ajung sub stăpânirea turcilor, bulgarii catolici care erau refugiați acolo, din Ciprovaț erau vreo 2000 și nu știu ce și de acolo vreo 2000 și tot așa, ca fiind vreo 6000 mii. Pe timpul acela era o populație mare. Atuncea episcopul acesta, Stanislavov, repede s-a gândit ce să facă și a umblat pe aici și a știut că Banatul este liber de turci și a știut că aici în Banat nu-i populație și îl repopulează. Și atuncea el a sfătuit pe strămoșii noștri să emigreze aicea.

Deci ei, așa forțați de împrejurări, din cauza războiului, să nu ajungă iară la turci, au pornit de acolo, au trecut pe la Orșova și la Recaș i-a prins iarna. În 1737, deci prin... războiul era prin septembrie, când a început, ei erau plecați de acolo; au ajuns aici în noiembrie, la Recaș. Și n-au mai putut veni mai înapoi și s-au oprit acolo. Acolo erau tot niște oameni...

tot populație slavă. Și bulgarii erau de mai înainte emigrați. Și au rămas acolo. Episcopul s-a dus la Timișoara la guvernatorul mi se pare M... era atunci aicea la Timișoara, el era guvernatorul Banatului. El a spus că are credincioșii lui catolici și trebuie să fugă de acolo, dacă-i primește. Și i-au primit. Și i-au propus să se instaleze să se așeze ori la Vinga ori la Beșenova, așa se numea locul acesta. *(Existau atunci localitățile?)*

Păi numai denumirile. Denumirile erau vechi. Știți, în timpul Ungariei vechi, înainte de turci, aici erau sate ungurești și s-au desființat, denumirile au rămas. Nu era populație aici nimic, nici unguri, nici români, nici nemți...*(Era un sat părăsit, practic, nu?)* Da, ei aicea când au venit au găsit numai niște dărămături de cetate, nimic altceva. Și la Vinga erau niște grajduri. Era un domn care a făcut cândva grajduri și numai grajduri au rămas. Deci aceste două localități i-au propus să le repopuleze. Și, nu scrie de ce, numai că noi așa ne-am gândit și așa credem noi că i-a propus aceasta fiindcă atunci nu erau prea sate multe aicea și aceste două sate sunt între Arad și Timișoara și Szegedin și Timișoara. Ca să fie, pe când călătorește cineva, să fie un sat să se oprească. Așa gândim noi, deci asta este o presupunere sau o concluzie la care ne-am gândit noi. Deci în 1737 au ajuns până la Recaș. Atuncea o delegație a venit să vadă pământurile acestea: Vinga și Dudești. Și s-au dus mai întâi la Vinga și acolo nu le-a plăcut, că ei erau de pe lângă Dunăre și acolo era neted tot și la Vinga sunt hopuri și nu știu ce, nu e câmpie, așa ca la ei și ei erau obișnuiți cu apă, erau pe lângă Dunăre, și la Vinga nu-i nici un râu, nimic. Și aici când au venit a fost Aranca aceasta și așa-i câmpia mai bună și ei s-au gândit că va fi mai bine aici. Și au acceptat să vină aici. Și prima oară, când a lăsat timpul, s-au mutat de la Recaș aicea. Și primul botez care este înregistrat la 3 martie 1738. Atuncea erau deja aicea. Și de atunci, istoria lor este scrisă aicea la noi. Avem o carte, "Historia Domus", pe care un preot s-a pus și i-au povestit cum au trăit, de unde au venit și el a scris în limba latină, deci asta cunoaștem bine. Când au venit aici erau săraci, au primit mai întâi sămânță ca să însămânțeze pământurile, au primit de la Cenad din pădure lemne ca să scoată case. I-a prins o boală, holera, atunci. Au murit nu știu câte, o sută și ceva de persoane. Atuncea și-au făcut biserică de lemn, case de lemn. Au avut paroh, cu paroh au venit, au avut deci preot; el imediat a ținut școala, a fost primul învățător, a adunat copiii și i-a învățat să scrie, să citească, și în 1745 deja au făcut și școală tot de lemn și au găsit și un învățător și așa a început...

Asta-i în general, pe scurt. S-aveți idee și asta se poate dezvolta, dacă trebuie căutat în acte și date sau documente. Acum în legătură cu documentele. Noi stăm bine, foarte bine. Am avut un preot, din Vinga era - și Vinga are altă istorie, deci ei sunt ciprovaceni și ei n-au venit imediat la Vinga, ei s-au refugiat când fugeau de turci, în 1737; s-au dus în Transilvania. Și-atunci acolo s-au stabilit undeva și nu le-au plăcut. Și-atunci Stanislavici după doi ani a intervenit să vină și ei și ei când au venit, au acceptat Vinga, deci ei au puțin altă istorie. Ce-am vrut? A, și la Vinga erau mai culți, că acolo au avut mai mulți oameni culți, că au avut școală, gimnaziu de mai mult timp decât noi, acolo la Dunăre și preoți mulți au avut acolo. Și în 1897 a murit un preot, călugăr franciscan, care era cult, era vicarul Ordinului Franciscan și, așa se spune, o poziție înaltă. Și el a făcut vizite, așa, prin mănăstiri prin toată Europa și îi plăcea să caute în arhive, să vadă ce scrie și dacă găsea ceva documente despre bulgari sau despre croați, le scria într-o carte, deci le copia. Și pe urmă a tipărit aceste cărți. El a găsit, așa, despre noi, bulgarii catolici, începând o scrisoare din 1595, și până în 1700 și ceva, el toate documentele le-a copiat și le-a editat într-o carte. Îi ușor, dacă omul are cartea aceea, toate documentele îs acolo, și istorice. *(Și în ce limbă este scrisă cartea?)* Păi el le-a copiat așa cum le-a găsit. Deci dacă era scris în limba latină, în limba latină, dacă era în limba germană - că în aceste limbi se scria mai mult - în limba germană. Sunt câteva și în limba croată sau italiană - că și italiana se scria că ei toți învățau în Italia și știau și limba italiană. Deci documente avem multe. Doar episcopii scriau scrisori în fiecare an sau mai multe relații. Erau relații între Roma și episcopi de aceea trebuiau să trimită date, nu știu ce, vi-am spus că toate le-a scris acolo, le-a copiat... Deci documente avem. Eu cartea aceasta n-am văzut-o, doar așa, părți din ea, că s-au mai tipărit; toți istoricii o folosesc și mai dau citate; sau am o carte unde sunt copiate chiar câteva documente din aceasta.

(Acesta a fost un istoric. Ce puteți dumneavoastră să ne spuneți despre cum sunt astăzi bulgarii? Cum sunt astăzi față de ce știți cum erau ei înainte?)

Acuma asta-i cam ca la toate celelalte naționalități. Eu îmi mai amintesc și înainte de război cum era. Era altfel, totul era altfel. Aicea populația era bulgară, limba română puțini o știau. Cei vârstnici care au umblat la școală înainte de primul război, în timpul când aparținea Banatul la Ungaria, știau ungurește. Aicea au trăit așa, o viață mai închisă. Totuși, nu se putea așa călători, fiecare și-a avut pământul, a trăit din pământ, au trăit bine. La ei au contat relațiile cu satele vecine, cu nemții; de la nemți învățau multe; ei erau la un nivel tot așa ca nemții aproape, puțin mai la urmă, dar...nemții aveau prioritate. Și aveam obiceiurile noastre și obiceiuri foarte sănătoase, bune,

creștine, morale. Era altfel, altfel era viața. Acuma când a venit comunismul a luat pământurile, oamenii n-au avut din ce să trăiască. Știți Colectivul cum plătea și tineretul a început să meargă la școli. Și la noi asta-i ceva specific că părinții mult dau ca copiii lor să ajungă undeva și s-au străduit și i-au sprijinit și copiii s-au împrăștiat în toată lumea, au rămas aici bătrânii. Acum obiceiurile nu-i cine să le țină, mai încercăm, așa, mai cu școala, cu biserica ceva. *(Sunt obiceiuri specific bulgărești sau specific catolice?)*

Au fost, să spunem așa

, specific bulgărești. Acum sunt mai mult catolice. Farșangul, de exemplu.

N-ați auzit de "Farșang"? Înainte de Postul Mare este carnavalul acesta care la televizor îl vedem în Argentina, asta în părțile catolice. Aici se spune "Farșand", asta-i din limba germană luat, asta-i ceva care se ține, să spun așa, la populațiile catolice. Și noi am avut asta, îmi amintesc când eram copil, era specific al nostru, altfel era decât în Argentina. Atunci erau așa la noi obiceiuri frumoase, în timpul de iarnă. Asta n-am găsit la nici o națiune, că la noi era obiceiul ca iarna, când nu era de lucru, oamenii se adunau așa în gostie. Și nu pentru o seară sau pentru o masă sau pentru o zi, ci de exemplu un tată a avut două - trei fiice măritate undeva și le-a chemat pentru o săptămână pe toate laolaltă și se-adunau acolo 20 de persoane și stăteau o săptămână la bunicul sau la tatăl lor, să fie împreună. Și asta n-am găsit la alte... Atunci am avut nunta noastră, asta iară era specific. *(Și mai este și-acuma?)* Nu, acuma-i modernul acesta cu tam, tam, tam și nu știu ce. Da' eu ca și copil îmi amintesc așa, era altfel ca la germani, altfel ca la unguri, deci era ceva specific, când se ținea o nuntă... Și-atuncea portul care l-am avut era tot specific și destul de frumos, iar... când ne uităm acum nu mai face nimeni, dar... acuma ne gândim că era o inginerie să facă femeile cusăturile acestea. *(Știu că l-am văzut. Trebuie să ai o răbdare de fier...)* Acuma în fabrici pun ingineri să facă așa câte o floare acolo, pe niște țesături. Dar femeile noastre nu făceau așa. Acestea sunt niște lucruri pe care le avem noi specifice. Și-acuma, dacă vreți să le dezvoltați, pe acestea, acestea să le căutați care-s specifice. Era portul acesta și obiceiurile la nuntă și obiceiurile așa de peste an. *(Cum e astăzi comunitatea de aici, din Dudești?)*

Acuma comunitatea-i așa că majoritatea sunt oameni în vârstă, pensionari deja, tineretul...mai sunt câțiva aicea, cei mai buni au plecat; atunci ei vin sâmbătă, duminică, obosiți să-și ia câte ceva de aicea. La biserică mai vin, că în fiecare duminică biserica îi plină. Toți la sărbători vin acasă, atunci îi mai adunăm noi copiii să mai...

(Dar vine lumea la biserică?)

Așa, relativ, mai vine lumea mai mult decât în celelalte sate. Și cu copiii facem noi, că noi îi învățăm limbă, deci limba bulgară pe care o vorbim noi este un dialect care numai în biserică se folosește. Noi facem cărți, în școală nu sunt astfel de cărți. Acuma că putem face, că înainte n-am putut, erau ordine. Noi trebuie să-i învățăm să citească, să vorbească câteodată, acuma și cu căsătoriile mixte, de multe ori mama nu-i de origine bulgară și mai greu vorbesc copiii. *(La școală nu se învață deloc bulgara?)* Se-nvață bulgara, dar bulgara clasică ca să poată merge acolo la facultate, că sunt locuri pentru noi. La școală învață limba clasică ca să poată să învețe acolo. *(Deci e diferită bulgara de aicea de bulgara din Bulgaria?)* E diferită. Dacă cunoașteți germana... Ca șvaba și germana, așa-i diferența. Sau ca sasa și germana. Nu putem să folosim cărțile din Bulgaria să luăm să le citim, mai ales că nici nu scriem cu ciril (caractere chirilice), noi scriem cu latine, v-am spus că preoții învățau acolo cu croații sau cu polonii - și ei scriu tot cu latine. Deci noi, catolicii bulgari, ne-am obișnuit cu litere latine. *(Primiți multe locuri pentru școală dincolo, în Bulgaria?)*

Acuma eu asta nu știu să vă spun, eu știu că asta merge așa, prin Forumul bulgar și prin școală, deci ei primesc locurile. Sunt în fiecare an.

(Deci există într-ajutorare de acolo încoace?)

Da, există. Au fost aici și-au vizitat. De multe ori vin așa cu televiziunea să mai ia ceva. Cărți s-au scris despre noi mult și-n Bulgaria, că asta-i interesant. Noi suntem ceva deosebit, și-atuncea și ei caută așa ceva. S-au scris multe cărți despre noi, suntem puțini, că nu suntem mulți în Banat. Vreo 8000 sau câți suntem, dar avem ceva deosebit și interesant și pentru ei și au scris multe cărți, am o bibliotecă întreagă cu cărți scrise despre noi.

(Care sunt relațiile între oameni aici? Acum în Dudești sunt mai multe naționalități. Sunt și români sunt și alte naționalități, nu?)

Acuma, cum sunt acuma: curat române sunt puține, cinci dacă sunt, sunt așa, căsătorii mixte și-atunci ei se cam acomodează. Deci așa, etnic n-avem nimic neînțelegeri.

(Vă înțelegeți cu toți?)

Da, sigur, cu toți. Avem și unguri, avem și germani, avem și români, cei mai mulți sunt români și aici nu e problemă, că aici de mulți ani trăim așa, cu alte naționalități. Și Banatul știți cum este, s-au obișnuit nu numai bulgarii, ci și ceilalți.